

31. Bicske, Pócaljai-dűlő I.**(KÖH 72923)**

(Fejér megye) I

A székesfehérvári Szent István Király Múzeum 2014. október 3–6. között megelőző régészeti feltárást végzett a lelőhelyen, egy új távvezeték-oszlop létesítéséhez kapcsolódóan.⁴

A lelőhely kutatott területe a Bicske Dél 400/120 kV-os alállomás, és a Bicskéről DK felé kivezető út között található, a transzformátor-állomástól ÉK-e.

A megnyitott 5×5 m-es szelvényben 2 jelenséget lehetett azonosítani: egy kis átmérőjű, sekély oszlophelyet, és egy nagy kiterjedésű humuszlencsét. Leletanyag a munkálatok során nem került elő, így az objektum kora ismeretlen.

Munkatársak: Savanyú Bálint, Gruming Diána és Kiss László.

POZSGAI HELGA

32. Bicske, Tóra-dűlő**(KÖH 21739)**

(Fejér megye) Á, Kk

2014. október 3–6. között a Szent István Király Múzeum megelőző feltárást végzett a lelőhely területén. A feltárást egy új távvezeték oszlopainak építése kapcsán kellett elvégezni.

A lelőhely Bicske település külterületén, a Szent László-patak melletti domboldalon terül el. Korábban Kralovánszky Alán ásott ezen a területen 1960-ban és 1962-ben, melynek során egy Árpád-kori templomot és temetőt, valamint egy késő középkori telepet azonosított. Az Árpád-kori templom és a hozzá tartozó telep a tatárjárás során elpusztult, majd a késő középkorban a templom helyére költözött át az újratelepült falu.

A feltárást során egy 5×5 m-es szelvényt nyitottunk, melyben egy árkot és két kisebb gödröt lehetett megfigyelni. A jelenségek közül kevés középkori kerámia került elő, tehát a beruházás a templomot és a temetőt nem érintette. A munkálatok közben a domb platóján, az épülő távvezeték-toronytól mintegy 150 m-re sikerült terepbejárással azonosítani Kralovánszky Alán ásásának helyszínét, és a szántásban megfigyelt nagy mennyiségű embercsont alapján a temetőt is sikerült a lelőhelyen belül lehatárolni.

Munkatársak: Pozsgai Helga régész, Major Tibor, Kiss László és Gruming Dia régésztechnikusok.

SAVANYÚ BÁLINT

33. Boconád, Artézi kút**(KÖH 44674)**

(Heves megye) B

A KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041 azonosító sz. Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a Bükk Nemzeti Park Igazgatósága Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megye területein elnevezésű projekt keretében került sor a lelőhely (hrs. 0176/5, 0177, 0178/1-4) régészeti kutatására, 2014. október 20–november 28. között.

A lelőhely a községtől ÉK-re, egy egykori olajkút közelében található. Környezetéből határozottan, de csak alig egy-két m-re emelkedik ki a település központi része, amely a felszínen

is megfigyelhető árokkal van körül véve. A település központi részét két földút is bolygatja. Területén intenzív mezőgazdasági művelés folyik.

A kutatások célja a lelőhely külső, ún. szatellit telepének körülhatárolása, a lelőhely intenzitásának, a kultúrrétegek vastagságának megállapítása, esetleg az egykori település környezeti viszonyainak tisztázása.

A területen többször végeztünk helyszíni szemlét. A helyszíni szemlék során légi felvételek készültek a területről.

A lelőhelyen többféle kutatási módszert alkalmaztunk:

A) A szisztematikus terepbejárások célja a lelőhely teljes kiterjedésének, a leletanyag sűrűsödésének, a lelőhely intenzitásának meghatározása volt. Több mint 90 ha-nyi területet vizsgáltunk át, átlag 3 fővel 10 nap alatt. GPS-szel rögzítettük az útvonalat, és a gyűjtött leletanyag helyét, ez alól kivételt képez a halom közvetlen környéke.

A területen egy szorosan véve kb. 28–30 ha-s középső bronzkori település található, melynek árokkal körülvett központi része 1,5–1,8 ha. A terepbejárás során főleg szántóterületen kutattunk, őszi vetés, boronált felszín; de volt nyári szántás, ugar, amin már elég sűrű volt a növényzet. Összességében azonban jól járható a környék, megfelelőek a megfigyelési viszonyok. A terület ÉNy-i részén az olajkút teljesen elpusztította a lelőhely ezen szélét. Az előkerült leletek alapján a központi részt teljesen körül veszi a sík telep, de főleg a kiemelkedő résztől D–DK felé sűrűsödött a leletanyag.

B) Az árokkal körülvett központi rész területén 10×10 m-es hálóban szedtük fel a leletanyagot. Ez, a területet K–Ny-i irányban átszelő földúttól D-re található, egységesen őszi vetéssel borított lelőhelyrészre vonatkozik. Ez nagyjából egy 1,2 ha-s terület. Az első eredmények alapján teljesen logikusan a kiemelkedő részekben sűrűbb, az árok területén ritkább volt a lelet-előfordulás. A leletstatisztikának és a geofizikai vizsgálat eredményének összevetéséből feltételezhetően következtetni lehet a települési jelenségek sűrűségére.

C) Összesen 20 fúráspontra, átlag 4,0 m mélységben végeztek talajmintavételt. A talajfúrásokban megfigyelt legvastagabb talaj + kultúrréteg 90 cm-es volt. A fúrásban 35 cm-nél van az eketalp réteg, de ez a szelvényfalakon akár 40–45 cm mélységben is megfigyelhető. A talaj csernozjomosodott barna erdőtalaj. Az altalaj a folyóvízi homok feletti ártéren kialakult jégkor végi infúziós löszhöz tartozik. A talajfúrásokat a FÁCIÉS Kulturális Szolgáltató BT végezte, Prof. Dr. Sümegi Pál DSc tanszékvezető egyetemi tanár vezetésével (Szegedi Tudományegyetem Földtani és Őslénytani Tanszék).

D) A geofizikai és geodéziai felmérést az Archaeológia Kulturális Közalapítvány végezte. A felméréssel a lelőhely központi kiemelkedését és annak közvetlen környezetét vizsgálták egy 175×152 m-es területen. A felmérés célja a lelőhely szerkezetének megismerése.

A domb tetején néhány nagyobb, átlag 6–8×4 m-es anomália építményt is jelölhet, a kisebbek egyéb települési objektumok. A dombot egy hozzávetőlegesen 15–17 m szélességű mélyedés veszi körbe, mely a központi részt kerítő árok maradványa lehet. A felmérés alapján úgy tűnik, hogy e mélyedés feltehetően két árkot rejt magában, melyeken biztosan volt D-en egy bejárat. Itt a domborzat is enyhén emelkedik. Elképzelhető, hogy a domb ÉK-i részénél is lehetett egy bejárat. A dombot közvetlenül körbevevő belső árok nagyobb mágneses elváltozásokat mutat, mely akár nagyobb mélységével lehet magyarázható. Az árok belső széle mentén feltehetően egy sánc húzódott,

4 A korábbi feltárásról a jelentést ld. RKM 2010, 179–190.

ugyanakkor a középső árok külső széle mentén is húzódnak egy sánc. E középső árkon kívül, átlagosan 16 m-re, egy harmadik árok figyelhető meg, melynek szélessége 2 m körül mozog, azonban egy szakaszon, a dombtól DNy-ra, 6 m-re szélesedik. Ennek az ároknak a nagyobbik része kívül esik a felmért területen. A külső, harmadik árok és a belső árkok között kevés régészeti objektumhoz köthető mágneses anomália jelentkezett, melyek legnagyobb része a D-en található bejárat közelében koncentrálódik. A harmadik árkon kívül eső területen további régészeti objektumokként azonosítható mágneses anomáliák figyelhetők meg.

E) A régészeti tervásatás célja a település központi, kiemelkedő részének rétegtani szempontok szerinti vizsgálata.

A feltárás október 20-tól november 28-ig folyt. A feltárás során 82 kutatási egységet dokumentáltunk, és 458 csomagolási egységnyi leletanyagot gyűjtöttünk össze.

A település árokkal körülvett központi részén két 5×5 m-es szelvényt nyitottunk. Az első szelvényt közel a belső árokhöz, a domb ÉNy-i részén húztuk. A szelvényben a humusz és szubhumusz vastagsága összesen 55 cm, a szelvényfalban jól látszott, hogy a humuszt 40 cm mélységig szántás bolygatja. A humusz alatt löszös altalajt figyeltünk meg. A humuszból viszonylag sok szórvány leletanyag került elő, többek között a humusz alsó rétegéből egy kisméretű bronztör. A humusz legalsó részéből, illetve a szubhumuszból alig került elő leletanyag. A szelvényben egyáltalán nem tudtunk telepjelenséget megfigyelni.

A 2. szelvényt a domb középső, legmagasabb részén kezdtük el. A szántás itt is 35–40 cm mélyen bolygatta a humuszt. A szántott réteg alsó részéből és az alatta megfigyelt szürke rétegből egy területen koncentrálódva, de bolygatott helyzetben embercsontok, egy gyermek és egy felnőtt vázának, koponyájának töredékei kerültek elő. Valószínűleg egy sírhoz tartozhattak az ebből a rétegből előkerült, egy helyen koncentrálódó, de a szántással lényegében átforgatott dentálium gyöngyök és az Anadara nemzetséghez tartozó átfúrt kagylók. A szántás valószínűleg több sírt is bolygathatott.

A bolygatott humuszréteg elszedése után kb. 40 cm mélyen jelentkeztek az első foltok. A bontás során kiderült, hogy ezek is részben bolygatott, illetve elpusztult jelenségek nyomai. Viszonylag bolygatatlan rétegeket 40–45 cm alatt tudtunk követni. Több építmény részletét, azok padlószintjeit figyeltük meg. Ezeket legalább 4-5-ször újították meg, köztük átlagban 8–12 cm feltöltési réteg volt. A szelvény DNy-i részében megfigyelt padlón többszörösen megújított tűzhely maradványai kerültek elő. Sikertelen az építményekhez tartozó külső járósínteket is megfigyelni. Cölöplyukak, méhkas alakú tárolóvermek is előkerültek. A cölöplyukak esetében csak néhánynál sikerült pontosan megfigyelni az indításukat. Szerkezeti szerepük kérdéses.

Az egymást követő kultúrrétegek vastagsága kb. 50–60 cm, ez alatt elértünk egy bolygatatlan humusz réteget. Ennek vastagsága a mélyebb gödrökben megfigyelték alapján még 30–40 cm lehet, és csak ezután következik a löszös altalaj. Ezen a látáshoz bolygatatlan humuszrétegen állt meg a kutatás, de nem értük el a sárga altalaj szintjét. Átlag 90 cm mélységben fejeztük be a kutatást.

A területen folyamatosan fémkeresőzünk, igen kevés eredménnyel.

Az előkerült leletanyag többsége kerámia és állatcsont. Előkerült még csiszolt és pattintott kőszköz, agyag orsógomb, hálonehezék, csontszköz, őrlőkötőredékek, halcsontok, kagyló- és csigamaradványok.

Az előkerült leletanyag tisztítása folyamatban van. Az elsődleges vizsgálatok alapján a település a hatvani kultúra körébe tartozik. A központi kiemelkedés tetején előkerült emberi maradványok korának meghatározása bizonytalan.

A lelőhelyet, illetve annak központi részét erősen megbolygatta, felső részét el is pusztította az intenzív mezőgazdasági művelés. Ugyancsak a lelőhely pusztításához járul hozzá a településen áthaladó két földút, melyet gyakran használnak nagy méretű mezőgazdasági gépek. A lelőhely védelmére a mezőgazdasági művelés korlátozását javasoljuk.

Az ásatáson részt vett: Tanyi Sándor geodéta, régésztechnikus; Bíró Emese, Bíró László, Bujdosó László, Bilicz Enikő, Kakuk Balázs régésztechnikusok; Kolonits László, Kolonics Bence, Gulyás Bence régészhallgatók; Móricz Róbert, Juhász Attila, Szabó Attila Győző külsős régésztechnikusok; Gyimesiné Gömőri Ilona néprajzkutató, a Hevesi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője. Szakmai tanácsaival segített dr. P. Fischl Klára Phd. és dr. Domboróczki László Phd. régészek, továbbá, Prof. Dr. Sümegei Pál DSc tanszékvezető egyetemi tanár, geológus.

FARKAS CSILLA

Bogyoszló, Külső-mezők (KÖH 86787)

(Győr-Moson-Sopron megye)

A jelentést lásd Csorna, Külső-mezők és Bogyoszló, Külső-mezők (KÖH 1795) lelőhelynél.

34. Bojt határa

(Hajdú-Bihar megye) U, R, Szk, Sza, Kö, Kk, I

Az M4 autópálya előkészítő munkálatai során 2008-ban és 2012-ben terepbejárásokat végeztek a településen a debreceni múzeum munkatársai. Ezt követően, 2013–2014-ben geodéziai felmérésekre került sor, majd 2014-ben próbafeltárásokra, az alábbi helyszíneken.

Gyűrű-szeg (Kossuth tér-dűlő) (KÖH 62250): A terület a Kis-Körös É-i (jobb) partján, az ahhoz É-felől csatlakozó egykori meder vagy mellékágtól induló, enyhén tagolt magasparton található.

A próbafeltárása során összesen 20 régészeti objektum került elő, melyekhez 22 stratigráfiai egységet kapcsolunk. Az objektumok a szkíta korba és a neolitikumba (AVK, esztári csoport) keltezhetők, 19 gödör és 1 urnás szkíta temetkezés került elő. A 113–114. szondákban a szkíta kori objektumok dominanciája jellemző (a lelőhely Ny-i része), míg a 115. szondában a középső neolitikus leletanyag dominál (a lelőhely K-i része). A lelőhelyről nagy mennyiségű leletanyag került elő. A legjelentősebb régészeti objektum a 3/4. sz. szkíta urnás temetkezés, mely a 113. szonda É-i felében, annak Ny-i szélén jelentkezett. Az urnához tartozó kerámiatöredékeket a falban észleltük, a mai járósíntől 33 cm mélységben, erre bontottunk rá. Foltot nem észleltünk, az urna tetejének csak néhány darabja maradt meg, a hamvak és az urna alja viszont jó állapotban került kiemelésre.

Kossuth-tér-dűlő dél (KÖH 82237): A terület a Kis-Körös-ér (É-i partján) és a Dusnok-patak által határolt, tagolt magasparton található, a Kossuth-tér-dűlő D-i, a Tökös-Varga-tag Ny-i részével határos. A próbafeltárása során összesen 7 régészeti objektum került elő, melyekhez 7 stratigráfiai egységet kapcsolunk. Az objektumok a szkíta korba és a római császárkorba